

УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ ТУРИЗМУ

MANAGEMENT OF SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT

УДК 338.482:303.4(477)

Завальницька Н.Б.

к.е.н., доцент кафедри економіки та менеджменту
Львівський національний університет імені Івана Франка

Гнаткович О.Д.

д.е.н., професор кафедри менеджменту та комерційної діяльності
Львівський інститут економіки та туризму

Обґрунтовано актуальність і необхідність сталого розвитку туризму, визначено його цілі завдання та принципи. Охарактеризовано базові засади концепції сталого розвитку туризму і стратегії реалізації зокрема.

Ключові слова: туризм, туристичний регіон, сталий розвиток, принципи, цілі, концепція, стратегія.

Обоснована актуальность и необходимость устойчивого развития туризма, определены его цели задачи и принципы. Охарактеризованы базовые принципы концепции устойчивого развития туризма и стратегии реализации в частности.

Ключевые слова: туризм, туристический регион, устойчивое развитие, принципы, цели, концепция, стратегия.

The actuality and necessity of the sustainable tourism development are grounded, its goals, objectives and principles are defined. The basic principles of the sustainable tourism development concept and the implementation strategy in particular are characterized.

Key words: tourism, tourist region, sustainable development, principles, objectives, concept, strategy.

Постановка проблеми. Як заявив Генеральний секретар UNWTO Талеб Ріфаї, виступаючи на Глобальному форумі економіки туризму в Макао, «в умовах нинішньої економічної невизначеності туризм є одним з небагатьох секторів економіки у світі, який активно розвивається, стимулює економічний прогрес як у країнах, що розвиваються, так і у розвинених країнах і, що ще більш важливо, створює такі необхідні робочі місця» [7].

У багатьох країнах туристична галузь є невід'ємним атрибутом формування національної економіки та чинником, який впливає на її ефективність. Більшість вчених у своїх працях відзначають позитивний вплив туризму на національну економіку. Так, М. Борушак виділяє такі функції туризму: активізація соціально-економічного розвитку, створення робочих місць, залучення інвестицій, формування додаткового попиту на товари та послуги, збільшення доходів від засобів зв'язку, підвищення попиту на сувенірну продукцію, сприяння відродженню народних промислів, традицій та фольклору, припливу іноземної валюти, принесення надходжень до державного бюджету [5, с. 166]. В. Козирев, І. Зорін та А. Сурін зазначають, що «туризм спроможний чинити активний вплив на економіку регіону (або країни), в якому він розвивається, на його господарську, соціальну та гуманітарну основи», тобто сектор туристичних послуг має індустріальну форму, створює нові робочі місця, виступає піонером освоєння нових районів та каталізатором прискореного розвитку національної економіки, є мультиплікатором зростання національного доходу, зайнятості й розвитку місцевої інфраструктури і зростання рівня життя місцевого населення, виступає як ефективний засіб охорони природи та культурної спадщини [8, с. 103].

Проте, на думку одного з провідних спеціалістів з туризму Роберта А. Браймера, «у теперішній час найбільш гальмівним фактором у розвитку туризму на суспільному рівні є відсутність уваги та підтримки з боку політиків та громадської влади.

Коли на туризм не зважають, його доходи не визначені, відсутнє ретельне планування, як наслідок, відсутній і розвиток. Як тільки буде глибока зацікавленість на законодавчому рівні, поєднання зусиль для піднесення статусу індустрії туризму на більш високий рівень не тільки у вигляді декларацій, а й конкретних заходів щодо встановлення та підтримки економічних зв'язків, почне ефективно діяти маркетинг у сфері туризму, відтоді можна розраховувати на видимі результати».

Нарощування темпів та підвищення ефективності роботи підприємств сфери туризму, становлення туристичної галузі як однієї з провідних галузей вітчизняної економіки стримується невирішеністю низки питань, розв'язання яких потребує державного регулювання та підтримки виконавчих органів влади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Принципи, особливості, проблеми і перспективи забезпечення сталого розвитку туризму у різний час розглядалися в роботах Балабанова І.Т., Дем'яненко С.Р., Круглова М.І., Амоші О.І., Данильчука В.Ф., Кліяненко Б.Т., Цибуха В.І., Федорченко В.К. Окремі аспекти регулювання розвитку туризму регіонів висвітлені у працях І.В. Бережної, П.В. Гудзя, В.П. Мікловди, Д.М. Стеценка, Л.С. Шеховцової, О.В. Щелкунової, Г.М. Алейнікова, О.О. Бейдика, Г.А. Галух, З.В. Герасимчука, Л.С. Гринів, О.І. Гулич, В.Г. Гуляєва, М.І. Долішнього, В.К. Євдокименка, В.Ф. Кифяка, Н.Й. Коніщевої, В.С. Кравціва, М.А. Лендєла, О.О. Любіцевої, О.І. Мілашовської, В.І. Павлова, С.К. Харічкова, І.М. Школи, І.М. Яковенка та інших.

Сучасний стан розвитку туризму у світі та країнах ЄС характеризується наступними показниками і тенденціями: щорічно у світі відбувається понад 800 млн. подорожей, з яких 52% – у межах Європи, а близько 60% усіх туристичних подорожей пов'язано з відпочинком; частка туризму у світовому експорті товарів і послуг становить близько 13%, а в країнах ЄС – 14%, туризм формує 8% сукупного ВВП країн

ЄС і забезпечує близько 11% економічного зростання; кількість робочих місць у туристичній індустрії країн ЄС становить близько 12% від загальної чисельності зайнятих; відбувається скорочення тривалості і збільшення кількості туристичних подорожей, що формує попит на туристичні пропозиції, які надають можливість відвідати значну кількість місць за короткий час; відбувається активне втручання держав у конкурентну боротьбу за вплив на параметри міжнародного туристичного потоку, зокрема через реалізацію державних програм, запровадження нормативної бази та фіскальної політики, сприятливої для розбудови індустрії туризму; пріоритетним напрямом розвитку туризму стає створення ефективних механізмів установа і підтримання рівноваги між збереженням природних та історико-культурних ресурсів і туристичною діяльністю.

Постановка завдання. Аналізуючи перспективи розвитку туристичної індустрії в Україні на наступні десять років, перш за все, необхідно підкреслити, що сучасний туризм – це та сфера економіки і життєдіяльності суспільства в цілому, яка в тій чи іншій мірі інтегрує практично всі галузі. Саме це і визначає одне з перших місць, яке займає туризм у світовій економіці. Саме цей фактор повинен стати головним у формуванні нового державного підходу до туризму як тієї галузі, пріоритетний розвиток якої може позитивно вплинути на економічний і соціальний стан країни в цілому, стимулювати ряд важливих галузей економіки, сприяти зміцненню нового позитивного іміджу України на світовій арені.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стратегічною метою розвитку туристичної індустрії в Україні можна визначити створення конкурентоспроможного на світовому ринку туристичного продукту, здатного максимально задовольнити туристичні потреби населення країни, забезпечити на цій основі комплексний розвиток територій та їх соціально-економічних інтересів при збереженні екологічної рівноваги та історико-культурного довілля. Програма дій, зорієнтована на досягнення цієї мети, має бути синхронізованою із загальними темпами становлення ринкових механізмів і співвідносною з політикою структурних реформ в економіці. Вона повинна також враховувати накопичений досвід розвитку туризму у світі, що створює сприятливі умови доопрацювання та розроблення відповідної нормативно-правової бази туризму.

Україна має блискучі перспективи стати провідною туристичною країною європейського регіону. За інформацією, наданою Адміністрацією Державної прикордонної служби України, протягом 2014 року Україну відвідало понад 13,2 млн. іноземних туристів. У порівнянні з минулим 2013 роком кількість туристів зменшилась на 12, 5 млн. осіб. У 2014 році найбільші потоки туристів до України спостерігалася з сусідніх країн, з яких: Молдова –

4,6 млн. осіб, Білорусь – 1,6 млн. осіб та Польща -1,1 млн. осіб.

Проте, проблемами українського туризму є: відсутність сформованих туристичних ресурсів та цілісної системи їх раціонального використання, невизначеність напрямів їх освоєння та розвитку, неефективне використання унікальних природних та історико-культурних ресурсів; відсутність ефективною системи захисту прав та інтересів туристів, забезпечення безпечних умов на об'єктах туристичних відвідувань та за напрямками туристичних маршрутів, своєчасність надання всіх видів невідкладної допомоги особам, які постраждали під час подорожі; відсутність сприятливих умов для розвитку індустрії туризму, державної інвестиційної політики у сфері туризму і діяльності курортів та належної підтримки розвитку пріоритетних видів туризму, зокрема в'їзного та внутрішнього, сільського, екологічного; руйнація системи соціального туризму, практична недоступність туризму для малозабезпечених верств населення, дітей, молоді, осіб похилого віку та з особливими потребами; відсутність належного прогнозування та планування розвитку туризму, параметрів туристичного потоку у відповідності до наявних ресурсних можливостей, потреб населення та економіки держави, поверхневим і фрагментарним підходом до розроблення та реалізації державної й місцевих програм сталого розвитку туризму; недосконалість організаційно-правових та економічних механізмів реалізації державної політики у сфері туризму, слабка міжвідомча координація та взаємодія між органами державної влади та місцевого самоврядування; відсутність цілісної та комплексної системи управління туристичними ресурсами країни, регіону різним відомчим підпорядкуванням туристичних ресурсів; недостатнє нормативне, методичне та інформаційне забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування, громадських організацій та суб'єктів підприємницької діяльності у сфері туризму тощо.

Відсутність повної, достовірної та актуальної інформації щодо туристичних ресурсів, конкурентних переваг вітчизняного туристичного потенціалу і цільових туристичних ринків унеможлиблює формування привабливого іміджу туристичних регіонів, високоякісного національного продукту та проведення ефективних заходів з його просування. Обсяги фінансування заходів з просування національного туристичного продукту, наявні протягом останніх років, фаховий рівень їх реалізації не забезпечують впливу на параметри туристичного потоку. Ситуація, що склалася в туристичній сфері, вимагає активного пошуку засобів подолання кризових явищ та інтенсифікації виробництва туристичного продукту із забезпеченням необхідної його якості.

За таких умов дедалі більшого значення набуває наукове обґрунтування формування спри-

ятливого фінансово-економічного, правового та інформаційного середовища для розвитку туризму в регіонах України, усунення на основі державного регулювання найбільш суттєвих недоліків ринку послуг туризму, що спостерігаються в українській дійсності. Все це зумовлює нагальну потребу подальшої розробки та вдосконалення механізмів сталого розвитку туризму. Адже саме туризм охоплює широкий діапазон видів діяльності: економічної, соціальної, обслуговуючої, послуги туроператорів і турагентів тощо. Сфера туризму підтримує майже 60 суміжних галузей та створює додаткові місця. Один турист дає роботу 10-12 особам. Створення одного робочого місця в туризмі в 20 разів дешевше, аніж у промисловості.

Важливим стратегічним завданням національної економіки є створення ефективного виробничо-господарчого комплексу, який мав би потенціал стійкого розвитку. Вирішенню цієї проблеми може сприяти побудова нової концепції сталого розвитку туризму, який визначається здатністю економіки постійно підтримувати стійку дієздатність господарюючих суб'єктів, нормальні умови життєдіяльності населення та послідовну реалізацію національно-державних інтересів. Така концепція – це своєрідна система уявлень, що визначає єдиний, загальний задум політики розвитку галузі, яка враховує стратегічні мету і пріоритети розвитку галузі, важливі напрямки й засоби реалізації визначених цілей. Концепція відображає

позицію регіону відносно стратегії розвитку туристичної галузі на довгострокову перспективу і включає конкретні заходи її реалізації. Основні її складові представлено на рис. 1.

Стратегічною метою розробки концепції є визначення пріоритетів сталого розвитку туризму, що забезпечує соціально-економічний розвиток регіону в цілому.

Зауважимо, що сталий розвиток туризму з позиції його маркетингового забезпечення формується завдяки узгодженій дії складових, які формують і визначають туристичну діяльність та є її ресурсами – це нормативно-правове законодавство, а також кадрові, фінансово-кредитні, інституціональні, інфраструктурні, інноваційні, соціокультурні, політичні, природно-кліматичні, історико-архітектурні та інформаційні складові. Доведено, що серед всіх ресурсних складових сталого розвитку туризму саме інформаційний блок є важливою складовою його маркетингового забезпечення. Тому з метою покращання маркетингового забезпечення сталого розвитку туризму в регіоні варто удосконалити інформаційний (статистичний) супровід маркетингової його діяльності (інтегрованої системи туристичного й регіонального маркетингів).

Основними принципами сталого розвитку туризму мають стати:

1. Конкретність мети. Мета і задачі розвитку туристичної галузі є складовою соціально-економічної політики держави, вони формуються в

Рис. 1. Концепція сталого розвитку туризму.

межах програм і прогнозів соціально-економічного розвитку, як правило, на перспективу і тому можуть розглядатися в їх межах.

2. Пріоритет національних інтересів, екологічних та соціальних зобов'язань перед суспільством. На певному етапі врегулювання сталого розвитку туризму перевагу слід віддати цілям, пов'язаним з відтворенням, охороною та захистом природних рекреаційно-туристичних ресурсів.

3. Консолідація інтересів. Регіональна політика сталого розвитку туризму має здійснюватись на основі реалізації компромісних рішень, які базуються на врахуванні інтересів всіх учасників регіональної політики, а при наявності суперечностей між ними – максимально згладжувати їх.

4. Врахування регіональних відмінностей. Це означає необхідність диференційованого підходу як до визначення пріоритетних напрямків ведення туристичного бізнесу, так і методів здійснення регіональної політики в цій сфері з врахуванням територіальних особливостей регіону.

5. Об'єктивність. Регіональна політика має бути адаптованою до реальних можливостей ресурсного забезпечення практичних заходів в кожному регіоні зокрема.

6. Відповідність міжнародним нормам. Це передбачає необхідність адаптації до загально-визнаних вимог та принципів розвитку держави, синхронізації практичних дій з програмами та проектами, що реалізуються в сусідніх країнах.

7. Регіональна інтеграція. Туризм має бути органічно вписаний в регіональну стратегію соціально-економічного розвитку, виступати її невід'ємною складовою частиною. Разом з тим, пріоритети регіональної політики в розвитку туризму повинні бути узгоджені з завданнями інших регіональних програм: економічних, соціальних, екологічних.

8. Партнерство, яке передбачає необхідність налагодження взаємовигідної співпраці між обласними структурами, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, в процесі здійснення регіональної політики сталого розвитку туризму, забезпечення балансу приватних і громадських інтересів у сфері туризму.

9. Комплексність та цілісність. Включення до системи регіональної політики соціально-економічного розвитку не тільки виробничо-технологічних аспектів, але й соціальних. До складу елементів регіональної політики соціально-економічного розвитку туристичних регіонів повинні включатися науково-технічні, інвестиційно-інноваційні програми, програми підготовки кадрів та підвищення кваліфікації, програми соціального забезпечення робітників.

До інших принципів сталого розвитку туризму можна також віднести:

- вільний розвиток підприємницької діяльності у сфері туризму із дотриманням граничних норм навантажень;

- забезпеченість законодавчою базою усіх учасників туристичної діяльності в регіоні;

- збалансованість усіх складових елементів сталого розвитку туризму як соціально відповідальної, екологічно спрямованої та економічно ефективної діяльності;

- вільний доступ кожного до інформації у сфері туризму;

- достатність доброякісних послуг відповідно до потреб споживачів;

- гарантованість дотримання конституційних прав громадян у сфері туризму.

Дотримання розглянутих принципів дозволять забезпечити життєздатність та ефективне їх використання під час реалізації регіональної політики соціально-економічного розвитку в цілому.

Пріоритетними цілями і завданнями розвитку туризму можуть стати:

- створення унікальної туристичної пропозиції на основі існуючого туристичного потенціалу регіону (вдосконалення існуючих туристичних продуктів та розвиток нових);

- забезпечення туризму висококваліфікованими кадрами для обслуговування туристів, в тому числі управлінськими (проведення досліджень з метою визначення потреби галузі в кадрах, підготовка нових кадрів для обслуговування туристів, підвищення рівня кваліфікації працівників основних та супутніх галузей, розвиток просвітницької діяльності серед населення);

- забезпечення різнонаправленого розвитку туризму регіону й збереження довкілля (покращення комунікаційної доступності до регіону, атракцій та туристичних продуктів, розвиток туристичної інфраструктури, охорона навколишнього середовища і збереження історико-культурної спадщини);

- створення комплексної системи маркетингу та просування регіону на внутрішньому та міжнародному туристичних ринках (формування туристичного іміджу та бренду регіону, створення туристичного продукту регіону у відповідності із потребами туристів, діагностика туристичних потоків, створення регіонального ринку туристичних послуг, аналіз конкурентних ринків, промоційна та рекламна кампанія, реалізація нових маркетингових технологій).

Отже, реалізація програми сталого розвитку туризму базується на принципах взаємоузгодженого функціонування трьох складових [7]:

- 1) економічної – забезпечення збалансованого з екологічними і соціальними вимогами ефективного розвитку виробництва;

- 2) екологічної – відновлення та збереження стану природного середовища, що не шкодить здоров'ю людини і природним екосистемам;

- 3) соціальної – поліпшення умов життєдіяльності й відтворення населення, поліпшення його матеріального забезпечення і якості життя.

Сталий розвиток туризму може бути успішно реалізований через відповідну стратегію, яка забезпечить:

- подолання негативних тенденцій у сфері туризму;
- покращення якості життя населення, забезпечення доступності туристичних ресурсів для всіх верств населення;
- збереження унікальних природних та історико-культурних ресурсів;
- посилення позитивного туристичного іміджу регіону;
- прискорення темпів розвитку, збільшення частки очікуваних доходів від сфери туризму;
- зменшення наявних регіональних соціально-економічних диспаратів, посилення «прозорості» туристичної діяльності.

Ефективне використання наявного ресурсного потенціалу повинне забезпечуватися через запровадження комплексного управління туристичними ресурсами, туристичне районування, встановлення системи пріоритетів як за видами туризму, так і територіальних, максимального рівня розвитку туризму в межах визначених територій через аналіз їх несучої ємності, гранично припустимих навантажень на об'єкти туристичних відвідувань та оцінки впливу туристичної діяльності на навколишнє середовище.

Конкурентоспроможність регіональних туристичних продуктів повинна забезпечуватися через запровадження нормативних вимог до основних, найважливіших для туриста (як споживача) параметрів якості будь-яких об'єктів туристичних відвідувань та основних туристичних послуг незалежно від їх категорії. Зазначений набір якісних параметрів встановлює мінімальний рівень захисту прав туриста та охоплює сукупність таких основних споживчих властивостей, як безпечність, відповідність санітарно-гігієнічним нормам, доступність, прозорість тощо.

Реалізація програми сталого розвитку туризму створюватиме сприятливі передумови для концентрації наявних організаційних, фінансових, інтелектуальних, матеріально-технічних та інших ресурсів на розв'язанні найгостріших проблем у сфері регіонального туризму, розвитку найцінніших природних територій та об'єктів культурної спадщини.

З огляду на це, і надалі необхідно:

- формувати нових і вдосконалювати наявні перспективні конкурентоздатні туристичні продукти через: інформаційне забезпечення розробки нових та розвитку наявних конкурентоздатних туристичних продуктів; сприяння формуванню місцевих і регіональних туристичних продуктів; розробку й впровадження механізмів та інструментів, що впливають на підвищення якості туристичного продукту; стимулювання інноваційності у формуванні та просуванні туристичних продуктів; забез-

печення безпеки в туризмі, захисту законних прав та інтересів усіх суб'єктів туристичної діяльності, громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства, в інтересах яких здійснюється ця діяльність; створення системи моніторингу і досліджень ринку, вдосконалення туристичних продуктів, а також наслідків їх формування;

- розвивати туристичну інфраструктуру через: облаштування необхідною інфраструктурою туристичних ресурсів (об'єктів/маршрутів), привабливих для використання у сфері туризму; розбудову спеціалізованої туристичної інфраструктури; реконструкцію наявних та будівництво нових засобів розміщення та закладів харчування; формування сприятливих умов для залучення прямих інвестицій у розвиток матеріальної бази туризму; сприяння розвитку транспортної та комунальної інфраструктури, а також інших інфраструктур, що посилюють конкурентоздатність туристичних продуктів;

- здійснювати інтеграцію регіональних туристичних пропозицій та продуктів через: інтеграцію місцевих туристичних ресурсів у комплексну, диверсифіковану та синергетичну туристичну пропозицію, зокрема через просторову інтеграцію, що виключає зайву конкуренцію між туристичними регіонами країни; формування і розвиток провідних туристичних продуктів; налагодження міжрегіональної співпраці, спрямованої на формування інтегрованих туристичних продуктів;

- розвивати підприємництво та діяльність суб'єктів туристичної діяльності через: розробку та впровадження програм сприяння діяльності суб'єктів туристичної діяльності; поліпшення умов діяльності суб'єктів туристичної діяльності; сприяння діяльності галузевих, регіональних і місцевих громадських організацій у сфері туризму;

- розвивати провідні види туризму через розвиток в'їзного та внутрішнього туризму як провідних його типів на основі місцевих і регіональних туристичних ресурсів (об'єктів/маршрутів);

- гармонізувати розвиток туризму на певних територіях зі стилем життя, традиціями та культурою місцевого населення з метою збереження його автентичності.

Покращення туристичної доступності регіонів можливе через сприяння розвитку транспорту, а саме: врахування при розбудові державної, регіональної та місцевої транспортної інфраструктур наявного та перспективного туристичних потоків; сприяння розвитку транспортних систем, що відповідають принципам збалансованого розвитку, у зонах сталого розвитку туризму, місцевостях із значним туристичним потоком.

Висновки з проведеного дослідження. В процесі розробки базових засад сталого розвитку туризму з метою досягнення оптимального результату дуже важливо враховувати переваги і недоліки регіону, а також можливості та інтереси

споживачів туристичного продукту. Урахування цих обставин дозволить правильно визначити пріоритети розвитку, форми та методи залучення усіх можливих ресурсів та оцінити їх обсяги.

На реалізацію політики сталого розвитку туризму значно впливає загальний стан економіки та існуючий тип відновлення виробництва, які суттєво впливають на формування туристичного іміджу держави.

Реалізація регіональної політики соціально-економічного розвитку вимагає розробки довгострокової сталого розвитку туризму, як складової господарчого комплексу держави, яка б враховувала його особливості, потенціал та можливості.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Герасимчук З. В. Інвестиційний потенціал регіону: методика оцінки, механізми нарощення: монографія / З. В. Герасимчук., В. Р. Ткачук. – Луцьк: Надстир'я, 2009. – 232 с.
2. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методи аналізу, термінологія, районування: Монографія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. – 395 с. Т. 17.
3. Борисова В.А. Організаційно-економічний механізм стимулювання відтворення природного ресурсного потенціалу АПК / В.А.Борисова // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія Фінанси і кредит. – 2013. – № 1. – С. 165-171.
4. Єфремова А.В., Бережная И.В., Ветрова Н.М. Системный подход к формированию организационной структуры управления рекреационно-экономическим комплексом Крыма // Культура народов Причерноморья. – 1997.– № 2. – С. 263-266.
5. Коваль Н.В. Інноваційний потенціал підприємства: сутність та структура / Н.В. Коваль // Інноваційна економіка. – 2011. – № 7. – С.165-170.
6. Кочіловська Н.М. Управління в галузі туризму / Н.М.Кочіловська // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. – Випуск 198: У 5 т. – Том II. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005. – С. 321-330.
7. Международный туризм уверенно продвигается к преодолению миллиардного рубежа в конце 2012 года PR No.: PR12051 Madrid 12 Sep 12: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://media.unwto.org/ru/press-release/2012-09-19/mezhdunarodnyi-turizm-uverenno-prodvigaetsya-k-preodoleniyu-milliardnogo-ru>
8. Михайлишин Н.П. Контролінг інноваційної діяльності як засіб реалізації інноваційного потенціалу підприємства / Н.П. Михайлишин // Інноваційна економіка. – 2010. – № 1. – С. 101-105.
9. Самко О.О. Оцінка туристичного потенціалу регіону та рівня його використання / О.О. Самко // Економічні науки: зб. наук. праць/ Луцький національний технічний університет; відп. ред. Герасимчук З.В. – Луцьк, 2010. – Вип. 7 (27). – Ч.4. – С. 388–397. – (Серія «Регіональна економіка»).
10. Сталий розвиток промислового регіону: соціальні аспекти: моногр. / О.Ф. Новікова, О.І. Амоша,

В.П. Антонюк та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром.-сті. – Донецьк, 2012. – 534 с.

11. Шевченко Г.М. Принципи побудови організаційно-економічного механізму формування та використання природно-рекреаційного потенціалу території / Г.М.Шевченко // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. – 2007. – № 1. – С. 60-66.

12. <http://www.ukrstat.gov.ua>

REFERENCES:

1. Herasymchuk Z. V. Investytsiyni potentsial rehionu : metodyka otsinky, mekhanizmy naroshchennia : monohrafiia / Z. V. Herasymchuk., V. R. Tkachuk. – Lutsk : Nadstyria, 2009. – 232 s.
2. Beidyk O.O. Rekreatsiino-turystski resursy Ukrainy: Metodolohiia ta metody analizu, terminolohiia, raionuvannia: Monohrafiia. – K.: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr "Kyivskiy universytet", 2011. – 395 s. T. 17.
3. Borysova V.A. Orhanizatsiino-ekonomichniy mekhanizm stymulivannia vidtvorennia pryrodnoho resursnoho potentsialu APK // Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu. Seriiia Finansy i kredyt. – 2013. – #1. – S. 165-171.
4. Yefremova A.V., Berezhnaia Y.V., Vetrova N.M. Systemnyi pokhod k formirovaniyu orhanyzatsyonnoi struktury upravleniia rekreatsyonno-ekonomycheskym kompleksom Kryma // Kultura narodov Prychernomoria. – 1997.– #2. – S. 263-266.
5. Koval N.V. Innovatsiyni potentsial pidpriemstva: sutnist ta struktura / N.V. Koval // Innovatsiina ekonomika. – 2011. – #7. – S.165-170.
6. Kochilovska N.M. Upravlinnia v haluzi turyzmu // Ekonomika: problemy teorii ta praktyku: Zbirnyk naukovykh prats. – Vypusk 198: U 5 t. – Tom II. – Dnipropetrovsk: DNU, 2005. – S. 321-330.
7. Mezhdunarodnyi turizm uverenno prodvyhaetsia k preodoleniyu myllyardnoho rubezha v kontse 2012 hoda PR No.: PR12051 Madrid 12 Sep 12 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://media.unwto.org/ru/press-release/2012-09-19/mezhdunarodnyi-turizm-uverenno-prodvigaetsya-k-preodoleniyu-milliardnogo-ru>
8. Mykhailyshyn N.P. Kontrolinh innovatsiinoi diialnosti yak zasib realizatsii innovatsiinoho potentsialu pidpriemstva / N.P. Mykhailyshyn // Innovatsiina ekonomika. – 2010. – #1. – S. 101-105.
9. Samko O.O. Otsinka turystychnoho potentsialu rehionu ta rivnia yoho vykorystannia / O.O. Samko // Ekonomichni nauky: zb. nauk. prats/ Lutskiy natsionalnyi tekhnichniy universytet; vidp. red. Herasymchuk Z.V. – Lutsk, 2010. – Vyp. 7(27). – Ch.4. – S. 388–397. – (Seriiia «Rehionalna ekonomika»).
10. Stalyi rozvytok promyslovoho rehionu: sotsialni aspekty: monohr. / O.F. Novikova, O.I. Amosha, V.P. Antoniuk ta in.; NAN Ukrainy, In-t ekonomiky prom.-sti. – Donetsk, 2012. – 534 s.
11. Shevchenko H.M. Pryntsypy pobudovy orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu formuvannia ta vykorystannia pryrodno-rekreatsiinoho potentsialu terytorii // Visnyk Sumskoho derzhavnogo universytetu. Seriiia Ekonomika. – 2007. – #1. – S. 60-66.
12. <http://www.ukrstat.gov.ua>